

фінансових органів, тобто державне казначейство, фінансові управління, районні фінансові відділи і т.д., однак законодавство чітких орієнтирів з цього питання не дає.

При цьому варто мати на увазі, що суд не має права не прийняти позовну заяву на підставі того, що невірно указаний відповідач. Цивільним процесуальним законодавством України не передбачено повернення позову, відправка позову адресату, залишення без розгляду тощо – за мотивом неправильної вказівки відповідача, зокрема вказівки неналежного відповідача. Питання про відповідача вирішується при підготовці справи до судового розгляду.

У зв'язку з відсутністю єдиного універсального відповідача, виступаючого від імені держави, було б правильно закріпити в законодавчому порядку можливість пред'явлення позову безпосередньо до держави України з подальшим обов'язком суду визначити належний орган або особу, до компетенції якої належить обов'язок виконання заявленої позивачем вимоги.

Підводячи підсумок вищесказаному, підкреслимо, що держава, на відміну від інших суб'єктів цивільного права, самостійно, через відповідні закони визначає обсяг своєї цивільної правоздатності і свій майновий статус. Тому дуже важливо, щоб ці закони суворо підтримували баланс публічних і приватних інтересів, забезпечували надійний захист прав кредиторів держави. Без цього в кінцевому підсумку неможливо досягти стабільності в економіці й побудувати правову державу.

Література

1. Булыгин Р. Представление интересов казны Российской Федерации по делам о возмещении вреда // Российская юстиция. – 2001. – № 11. – С. 49-50.
2. Рішення Конституційного суду України від 3 жовтня 2001 року у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 32 Закону України «Про Державний бюджет України на 2000 рік» та статті 25 Закону України «Про Державний бюджет України на 2001 рік» (справа про відшкодування шкоди державою) № 1-36/2001.
3. Цивільний кодекс України: Наук.-практ. коментар. – 3-є вид., перероб. та доп. – Х.: ТОВ «Одиссей», 2006. – С. 171.

УДК 347.42

Д.В. Соколянський

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ПРИТРИМАННЯ ПРИ ЗВЕРНЕННІ СТЯГНЕННЯ НА ПРИТРИМАНУ РІЧ

Виконання договору притримання як правочину щодо забезпечення виконання зобов'язань, у якому сторони зобов'язання визначають свої права та обов'язки стосовно притриманої речі, ділиться на такі два етапи, як виконання договору притримання при реалізації кредитором права притримання речі, а також виконання договору притримання при зверненні стягнення на притриману річ, при

цьому встановлення в договорі притримання порядку реалізації притриманої речі прямо передбачено ст. ст. 591, 597 ЦК України.

Деякі автори вважають, що кредиторі належить право розпорядження притриманою річчю шляхом звернення на неї стягнення [1, с. 120], але така позиція не підтверджується нормами закону. Реалізація притриманої речі лише тоді може розглядатись як розпорядження нею кредитором, коли він її продає третій особі й укладає договір купівлі-продажу, що можливо здійснити лише за певних умов і у спеціальному порядку.

Проблему щодо моменту виникнення в кредитора права звернути стягнення на притриману річ порушує лише В.Ю. Бакшинскас [2, с. 64]. Виходячи із змісту ст. ст. 594, 595 і 597 ЦК України, передбачається існування якогось періоду часу (строку), протягом якого кредитор притримує річ боржника до виконання останнім свого зобов'язання, тобто чекає на виконання боржником свого зобов'язання. Закон не регулює тривалість цього періоду, але кредитор не має права задовольняти свої вимоги з вартості за рахунок притриманої речі одночасно з повідомленням боржника про реалізацію права притримання. Відповідно до ч. 1 ст. 252 ЦК України, строк визначається роками, місяцями, тижнями, днями або годинами. У разі відправлення боржникові повідомлення про притримання речі поштою право звернути стягнення виникає в кредитора після закінчення одностороннього строку після отримання повідомлення. Такий строк триває протягом дня, коли повідомлення було отримане, і закінчується наприкінці наступного дня. Якщо договором притримання встановлений мінімальний строк притримання речі до звернення на неї стягнення, кредитор має дотримуватись цього строку, щоб надати боржникові можливість виконати своє зобов'язання.

Незважаючи на те, що мінімальний строк для звернення стягнення на притриману річ може бути встановлений договором притримання, Цивільним кодексом України доцільно було б встановити мінімальну тривалість строку притримання до звернення стягнення на притриману річ. Це надало б можливість боржникові виконати зобов'язання і запобігло б можливим зловживанням з боку кредитора. Саме тоді притримання як спосіб забезпечення виконання зобов'язань більше б виконувало функцію стимулювання боржника до виконання свого зобов'язання.

На думку деяких українських авторів, сутність притримання полягає в можливості кредитора притримувати річ, яка належить боржникові, доки останній не виконає свої зобов'язання, або задовольнити з неї свій інтерес [1, с. 115]. Таке формулювання є неточним, оскільки кредитор може задовольнити свої вимоги лише в разі невиконання боржником свого зобов'язання після повідомлення кредитора про притримання речі.

Порядок задоволення вимог кредитора встановлений нормою ст. 597 ЦК України, відповідно до якої вимоги кредитора, який притримує річ у себе, задовольняються з її вартості відповідно до ст. 591 ЦК України, що регулює порядок реалізації предмета застави. Як правильно визначив В.В. Вітрянський, це не змінює природу правовідносин притримання і зроблено лише для того, щоб

не вигадувати особливий порядок звернення стягнення на притриману річ [3, с. 558].

На думку деяких авторів, процедура звернення стягнення на предмет притримання є спрощеною порівняльно із заставою і не вимагає рішення суду або виконавчого напису нотаріуса, бо норма ст. 597 ЦК України не містить відсилення на ст. 590 ЦК України [1, с. 122]. Інші також вважають, що застосування притримання можливе без звернення до суду [4, с. 60].

Ці автори не звернули увагу на зміст ст. 591 ЦК України, на яку робиться посилання у ст. 597 ЦК України. Частиною 1 ст. 591 ЦК України встановлено, що реалізація предмета застави, на який звернене стягнення, провадиться шляхом його продажу з публічних торгів, якщо інше не встановлено договором або законом. Законом України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» встановлені судовий і позасудовий порядки, і лише вибір одного з них може бути встановлений договором притримання, а реалізація нерухомої річі є взагалі неможливою без рішення суду. Таким чином, вимоги кредитора задовольняються за рахунок речі, яку він притримує, шляхом її реалізації. Зазначений порядок реалізації встановлений ст. 591 ЦК України, Законами України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень», «Про заставу», «Про виконавче провадження» і Положенням про порядок проведення аукціонів (публічних торгів) з реалізації заставленого майна, затвердженим Постановою КМУ від 22 грудня 1997 р. № 1448, при цьому останнє може застосовуватись лише в частині, що не суперечить закону.

У разі задоволення судом позову про звернення стягнення на предмет притримання в рішенні суду зазначається спосіб реалізації притриманої рухомої речі: проведенням публічних торгів або укладенням договору купівлі-продажу з іншою особою-покупцем (ст. 25 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень»). Якщо за рішенням суду притримана рухома річ підлягає реалізації на публічних торгах, у рішенні суд визначає початкову ціну цієї речі для її подальшої реалізації на публічних торгах в порядку виконавчого провадження. Така ціна може бути визначена в договорі притримання, а за відсутністю цього договору визначається, виходячи з оцінки майна, проведеної в рамках судової експертизи.

Якщо перший, другий і наступні аукціони (публічні торги) оголошені такими, що не відбулися, кредитор має право залишити притриману річ за собою за початковою ціною, яка була запропонована на останньому аукціоні (ч. 3 ст. 21 Закону України «Про заставу»). Якщо кредитор реалізує це право, державний виконавець виносить постанову про передачу майна кредитору, яка оформляється актом. З підписанням цього акта в кредитора виникає право власності на притриману річ. У разі якщо кредитор відмовився залишити заставлене майно за собою, він має право, якщо інше не передбачено договором притримання, продати притриману річ третій особі в порядку, визначеному ст. 30 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень».

Крім реалізації притриманої рухомої речі за рішенням суду, закон також передбачає застосування позасудових способів звернення стягнення на неї.

Стаття 26 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» визначає, що кредитор має право на власний розсуд обрати один із таких позасудових способів звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження, як:

– передача рухомого майна, що є предметом забезпечувального обтяження, у власність обтяжувача в рахунок виконання забезпеченого обтяженням зобов'язання у встановленому порядку;

– продаж обтяжувачем предмета забезпечувального обтяження шляхом укладення договору купівлі-продажу з іншою особою-покупцем або на публічних торгах.

Але, виходячи з того, що, відповідно до ст. ст. 591, 597 ЦК України, звернення стягнення на притриману річ здійснюється шляхом її реалізації, кредитор має право застосувати лише такий позасудовий спосіб, як продаж притриманої речі шляхом укладення договору купівлі-продажу з третьою особою-покупцем або на публічних торгах. При цьому для реалізації притриманої речі на публічних торгах кредитор має право укласти договір із спеціалізованою організацією.

Якщо інше не передбачено договором притримання, кредитор має право самостійно вибрати, чи скористатися йому судовим або позасудовим порядком звернення стягнення на притриману річ. Але незалежно від обраного порядку кредитор, який притримує рухому річ боржника та ініціює звернення стягнення на неї, зобов'язаний до початку процедури звернення стягнення зареєструвати в державному реєстрі обтяжень рухомого майна відомості про звернення стягнення на предмет притримання (ч. 3 ст. 24 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень»). Характерно, що реєстрація звернення стягнення на притриману рухому річ є обов'язковою навіть у тому разі, коли притримання рухомого майна як приватне забезпечувальне обтяження не було зареєстроване. Реєстрація звернення стягнення на притриману рухому річ здійснюється на підставі заяви кредитора, що подається реєстратору, у тому самому порядку, що і реєстрація самого притримання.

Деякі автори вказують на застосування в разі реалізації притриманих нерухомих речей Закону України «Про іпотеку» [5, с. 68]. Іпотека є окремим видом застави – заставою нерухомого майна, що залишається у володінні заставодавця або третьої особи (ч. 1 ст. 575 ЦК України). Враховуючи, що притримана нерухома річ повинна знаходитись у володінні кредитора, а також специфіку Закону України «Про іпотеку», яка, зокрема, полягає в реєстрації іпотеки й у спеціальному порядку звернення стягнення на предмет іпотеки, норми цього закону не можуть регулювати порядок реалізації притриманої нерухомої речі.

Отже, при визначенні порядку реалізації притриманого нерухомого майна слід керуватись ст. 591 ЦК України, Законами України «Про заставу», «Про виконавче провадження» і Положенням про порядок проведення аукціонів (публічних торгів) з реалізації заставленого майна, затвердженим Постановою КМУ від 22 грудня 1997 р. № 1448, яке застосовується в частині, що не суперечить закону. Звернення стягнення на притриману рухому річ здійснюється виключно на підставі рішення суду шляхом її продажу з публічних торгів.

Таким чином, особливістю виконання договору притримання при зверненні стягнення на притриману річ є порядок реалізації притриманої рухомої речі, визначення початкової ціни реалізації притриманої речі, а також наслідки визнання публічних торгів такими, що не відбулися.

Література

1. Гражданский кодекс Украины: Комментарий (с изм. и доп. по сост. на 1 сентября 2003 г.). – Х.: ООО «Одиссей», 2003. – Т. 2. – 1024 с.
2. Бакшинкас В.Ю. Договорные обязательства: теория и практика: Практик. пособие для руководителя и бухгалтера. – М.: АКДИ Экономика и жизнь, 1997. – 160 с.
3. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Кн. 1. Общие положения. – 2-е изд., испр. – М.: Статут, 1999.
4. Сафонов М.Н. Исполнение обязательств и способы обеспечения их исполнения // Журн. российского права. – 2003. – № 7.
5. Цивільний кодекс України: Наук.-практ. коментар: У 2 ч. / За заг. ред. Я.М. Шевченко. – К.: Ін Юре, 2004. – Ч. 2. – 896 с.

УДК 347.451:339.162(477)

О.В. Шерстобітов

ВИДИ ТОРГІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Система укладення договорів на торгах – сталий правовий інститут, існуючий ось вже багато сторіч. Перші акти із згадкою заходів, схожих на публічні торги належать ще до XVII століття [1].

Торги – здійснення конкурентного відбору учасників з метою визначення переможця торгів.

Торги проводяться у двох формах: аукціону і конкурсу. Загальною ознакою обох форм проведення торгів є змагальність учасників, які конкурують між собою за право укласти договір. Їх конкуренція полягає в тому, що вони намагаються висунути найбільш вигідні пропозиції, які відповідають умовам торгів. Різниця між конкурсом та аукціоном полягає в тому, що переможцем аукціону визнається той, хто запропонував найвищу ціну, переможцем конкурсу – той, хто запропонував найкращі умови.

Наприклад, у відповідності до Закону України «Про приватизацію державного майна» від 4 березня 1992 року [2], конкурсом є такий спосіб продажу об'єкта приватизації, який полягає в передачі права власності тому покупцю, який запропонував найкращі умови подальшої експлуатації об'єкта (у разі продажу пакета акцій – максимальну величину приведенного вартісного обсягу інвестицій) або за рівних умов – найвищу ціну.

Таким чином, конкурс передбачає конкуренцію покупців у придбанні об'єкта приватизації щодо його ціни (комерційний конкурс) або щодо інших умов продажу (некомерційний конкурс).